

УДК 373.3.

СТУДЕНТТЕРДИН ЭКОЛОГИЯЛЫК МАДАНИЯТЫН ӨСТҮРҮҮДӨГҮ ИЙГИЛИКТЕР ЖАНА КЕЛЕЧЕКТЕГИ БАГЫТТАР

Жалилова Самара Баймуратовна
Ош мамлекеттик педагогикалык университети
Zhalilova1978@gmail.com
Orcid: [0009-0002-2846-8038](https://orcid.org/0009-0002-2846-8038)

Аннотация. Бул макалада студенттердин экологиялык маданиятын өстүрүүдөгү ийгиликтер жана келечектеги багыттар каралат. Заманбап коомдо экологиялык маселелердин маанилүүлүгүнө байланыштуу, университеттердин экологиялык билим берүүдөгү ролу чоң. Макалада азыркы учурда ишке ашырылып жаткан экологиялык программалар, студенттик долбоорлор, экологиялык клубдар жана этнопедагогикалык ыкмалар аркылуу экологиялык маданиятты өстүрүүдөгү ийгиликтер чагылдырылат. Ошондой эле, келечекте инновациялык технологияларды, этноэкологиялык таалим-тарбияны жана эл аралык кызматташтыкты колдонуу менен экологиялык маданияттын өнүгүшүнө болгон мүмкүнчүлүктөр талкууланат. Макала студенттердин экологиялык маданиятын өстүрүүнүн коом үчүн маанилүүлүгүн жана анын келечектеги перспективаларын көрсөтүүгө багытталган.

Заманбап дүйнөдө экологиялык маданият коомдун өнүгүүсүнүн маанилүү факторлорунун бири болуп саналат. Айлана-чөйрөнү коргоо жана жаратылыш ресурстарын үнөмдөө маселеси ар бир адамдын жашоо образында башкы орунду ээлеши керек. Айрыкча, жаштардын, анын ичинде студенттердин экологиялык маданиятын калыптандыруу – келечектеги туруктуу өнүгүүгө өбөлгө түзөт. Бул макалада студенттердин экологиялык маданиятын өнүктүрүүдөгү жетишкендиктер жана келечектеги багыттар жөнүндө сөз болот.

Ачкыч сөздөр: экология, экологиялык маданият, этнопедагогика, тарбия, студенттер.

УСПЕХИ И БУДУЩИЕ НАПРАВЛЕНИЯ В РАЗВИТИИ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ

Жалилова Самара Баймуратовна
Ошский государственный педагогический университет
Zhalilova1978@gmail.com
Orcid: [0009-0002-2846-8038](https://orcid.org/0009-0002-2846-8038)

Аннотация. В статье рассматриваются успехи и будущие направления в формировании экологической культуры учащихся. В связи с важностью экологических проблем в современном обществе университеты играют значительную роль в экологическом образовании. В статье отражены успехи в формировании экологической культуры посредством реализуемых в настоящее время экологических программ, студенческих проектов, экологических клубов, этнопедагогических методов. Также будут обсуждаться возможности развития экологической культуры в будущем с использованием инновационных технологий, этноэкологического образования и международного сотрудничества. Цель статьи — подчеркнуть важность формирования экологической культуры учащихся для общества и его будущих перспектив.

В современном мире экологическая культура является одним из важных факторов развития общества. Вопросы защиты окружающей среды и сбережения природных ресурсов должны занимать центральное место в жизни каждого человека. В частности, формирование экологической культуры среди молодежи, в том числе учащейся, способствует будущему устойчивому развитию. В статье рассматриваются достижения и будущие направления развития экологической культуры учащихся.

Ключевые слова: экология, экологическая культура, этнопедагогика, образование, учащиеся.

SUCCESS AND FUTURE DIRECTIONS IN DEVELOPING STUDENTS' ECOLOGICAL CULTURE

Zhalilova Samara Baimuratovna

Abstract. This article reviews the achievements and future directions in the development of students' ecological culture. Due to the importance of environmental issues in modern society, universities have a great role in environmental education. The article reflects the achievements in the development of ecological culture through currently implemented environmental programs, student projects, environmental clubs, and ethnopedagogical methods. It also discusses the possibilities for the development of ecological culture in the future using innovative technologies, ethnoecological education, and international cooperation. The article is aimed at demonstrating the importance of the development of students' ecological culture for society and its future prospects.

In the modern world, environmental culture is one of the important factors in the development of society. The issue of environmental protection and saving natural resources should occupy a leading place in the lifestyle of every person. In particular, the formation of an environmental culture of young people, including students, contributes to future sustainable development. This article will discuss achievements and future directions in the development of environmental culture of students.

Keywords: ecology, ecological culture, ethnopedagogy, education, students.

Башталгыч билим берүү адистигинде окуган студенттер – бул келечектеги мугалимдер, алар балдардын экологиялык маданиятын калыптандырууда чоң роль ойнойт. Алардын экологиялык билими жана мамилеси балдардын табигый чөйрөгө болгон көз карашын түзүүгө түздөн-түз таасирин тийгизет. Ошондуктан, бул адистикте окуган студенттердин экологиялык маданиятын өстүрүү айрыкча маанилүү.

Экология – грек тилинен которгондо “ойкос” – үй, “логос” – илим дегенди түшүндүрөт, башкача айтканда үй жөнүндөгү илим. Америкалык эколог Ю.Одумдун аныктамасы боюнча, экология бул “жаратылыштагы үй” тууралуу илим, ал өзүнүн кучагына ошол үйдү жашоо үчүн ыңгайлаштырган бардык функционалдык процесстерди жана анда жашаган бардык жандуу организмдерди кучагына камтыйт. Демек, окуучулардын экологиялык маданиятын калыптандырууда бардык жандуу организмдерди коргоо, сактоо, табият менен таттуу мамиледе болууга үйрөтүүбүз абзел [1].

Экологиялык маданият – бул айлана-чөйрөнү коргоо, табигый ресурстарды туура пайдалануу жана экологиялык тең салмактуулукту сактоо боюнча инсандын билими, мамилеси жана баалуулуктарынын жыйындысы. Студенттердин экологиялык маданиятын өстүрүү алардын жеке өнүгүүсүнө гана эмес, бүткүл коомдун экологиялык абалын жакшыртууга өбөлгө түзөт.

Экологиялык маданият – бул жалпы адамзаттык маданияттын бир бөлүгү, анын өзүнчө бир кыры, ал адам менен коомдун, жаратылыш менен болгон мамилени ишмердүүлүктүн бардык түрлөрүндө чагылдырат [4].

Университеттерде экологиялык билим берүүнүн өнүгүшү менен студенттердин экологиялык маданиятын өстүрүүдө бир катар ийгиликтерге жетишкен. Алардын ичинде:

Экологиялык программалардын ишке ашырылышы: Көптөгөн университеттер экологиялык багыттагы программаларды, курстарды жана семинарларды өткөрүп, студенттердин билимин өстүрүүдө. Мисалга айта кетсек: студенттер тарабынан ишке ашырылуучу экологиялык долбоорлор (мисалы, таштандыны ажыратуу, агым сууларды тазалоо, жашыл аймактарды коргоо) коомго чоң салым кошууда.

Студенттердин экологиялык маселелерге кызыгуусун арттыруу максатында түрдүү клубдар жана уюмдар түзүлүп, алардын иши аркылуу экологиялык маданият өнүгүүдө.

Улуттук салттарды жана этнопедагогикалык ыкмаларды колдонуу менен экологиялык тарбиянын натыйжалуулугу жогорулады.

Билим – бул ачкыч, экологиялык көйгөйлөрдүн алдын алуу жана чечүү элементи. Экологиялык билим берүү – экологиялык бузулуулардан улам келип чыккан билим берүү

тармагы, адамзаттын табиятка үстөмдүк кылуу аракетинен келип чыккан нерсе кайрадан адамдын аракети менен гана оңдолот [2].

Студенттердин экологиялык маданиятын өстүрүүдө келечекте төмөнкү багыттардын өнүгүшү күтүлүүдө:

- **Инновациялык технологияларды колдонуу:** Экологиялык билим берүүдө виртуалдык чөйрөлөрдү, искусственный интеллектти жана башка заманбап технологияларды пайдалануу.
- **Этноэкологиялык таалим-тарбиянын кеңейтилиши:** Улуттук салттарды жана этнопедагогикалык ыкмаларды экологиялык билим берүүгө кеңири кошуу.
- **Коомдук мамилени өзгөртүү:** Экологиялык маданияттын өнүгүшүнө коомдун бардык катмарларын тартуу, айрыкча жаштардын ролун күчөтүү.
- **Эл аралык кызматташтыктын өнүгүшү:** Экологиялык маселелер боюнча эл аралык деңгээлдеги долбоорлорго катышуу жана тажрыйба алмашуу.

Студенттердин экологиялык маданиятын өстүрүү – бул коомдун экологиялык абалын жакшыртуунун негизги шарттарынын бири. Азыркы учурда бул багытта бир катар ийгиликтерге жетишкендигине карабастан, келечекте дагы көп иштерди жасоо зарыл. Инновациялык технологияларды, этнопедагогикалык ыкмаларды жана эл аралык кызматташтыкты колдонуу менен экологиялык маданияттын өнүгүшүнө чоң салым кошууга болот.

Студенттердин экологиялык маданияты коомдун туруктуу өнүгүүсүнүн маанилүү аспектиси болуп саналат. Заманбап билим берүү мекемелери жаш муундардын экологиялык аң-сезимин өнүктүрүүгө багытталган ар кандай программаларды жана демилгелерди активдүү ишке ашырууда. Бул макалада бул чөйрөдөгү негизги жетишкендиктер, ошондой эле студенттердин экологиялык маданиятын өнүктүрүүнүн келечектүү жолдору каралат.

Экологиялык билим берүүнү ишке ашыруу Көптөгөн университеттердин окуу пландары экологияга жана туруктуу өнүгүүгө байланыштуу дисциплиналарды камтыйт. Бул окуучулардын экологиялык проблемаларга илимий көз карашын калыптандырууга жана жаратылышка жоопкерчиликтүү мамиле кылуунун зарылдыгын түшүнүүгө жардам берет. Практикалык экологиялык иш-чаралар Билим берүү мекемелеринде ишембилик, бак-дарак отургузуу, кайра иштетилүүчү материалдарды чогултуу жана таштандыларды өзүнчө чогултуу сыяктуу экологиялык иш-чаралар кеңири жайылган. Бул иш-чаралар студенттерге экологиялык принциптерди иш жүзүндө колдонууга жардам берет.

Экологиялык идеялар социалдык тармактар, студенттик уюмдар жана массалык иш-чаралар аркылуу жигердүү жайылтылат. Студенттер экологиялык аң-сезимди өнүктүрүүгө багытталган конференцияларга, форумдарга жана сынактарга катышышат.

Онлайн курстар, мобилдик тиркемелер жана интерактивдүү платформалар экологиялык билимдердин жеткиликтүүлүгүн жеңилдетет жана окууну кызыктуу жана натыйжалуу кылат.

Студенттерди экологиялык волонтерлукка тартуу айлана-чөйрөнүн абалын жакшыртууга гана жардам бербестен, жаштарда жоопкерчилик сезимин жана коомдук активдүүлүктү өстүрөт.

Экологияны бардык адистиктердин билим берүү программаларына интеграциялоо Жаратылыш илимдеринин студенттерине гана эмес, ошондой эле гуманитардык илимдердин студенттерине, экономисттерге, юристтерге жана башка адистерге экологиялык билим берүүнү кеңейтүү зарыл.

Башталгыч мектеп курагында бала системалуу билимдин негиздерин алат; бул жерде анын кулк-мүнөзүнүн, эркинин, моралдык кулк-мүнөзүнүн өзгөчөлүктөрү калыптанат жана өнүгүп жатат. Балдарды тарбиялоодо олуттуу нерсе жетишпей жатса, анда бул боштуктар кийин пайда болуп, байкалбай калбайт [3].

Жаштардын экодолбоорлорун колдоо, студенттер үчүн гранттарды жана сынактарды берүү экологиялык көйгөйлөрдү чечүүгө жаштардын активдүү катышуусуна өбөлгө түзөт.

“Жашыл” кампустарды түзүү Университеттер энергияны үнөмдөөчү технологияларды ишке киргизип, бир жолу колдонулуучу пластики минималдаштырууга, эко-транспорт системасын өнүктүрүүгө жана жашыл аймактарды өнүктүрүүгө тийиш.

Студенттердин эл аралык экологиялык программаларга катышуусу, чет өлкөлүк университеттер менен тажрыйба алмашуу экологиялык маалымдуулуктун деңгээлин жогорулатып, алдыңкы тажрыйбаны өздөштүрүүсүнө шарт түзөт.

Виртуалдык жана кошумчаланган реалдуулук, геймификация, жасалма интеллект экологияны изилдөөнү кызыктуу жана жемиштүү кыла алат.

Экология тармагында стартаптарды өнүктүрүү үчүн шарттарды түзүү маанилүү, бул студенттерге айлана-чөйрөнү коргоо жана жаратылыш ресурстарын сарамжалдуу пайдалануу жаатында инновациялык чечимдерди иштеп чыгууга мүмкүндүк берет.

Экология жаатындагы мыйзамдык чараларды күчөтүү, экологиялык демилгелерге тартылган студенттерди жана бүтүрүүчүлөрдү колдоо программаларын иштеп чыгуу билим берүү жана кесиптик чөйрөдө экологиялык маданиятты активдүү ишке ашырууга көмөктөшөт.

Элдик баалуулуктар тарыхый баалуулуктарды гана эмес, жаратылышты жана айлана-чөйрөнү сыйлоо менен байланышкан баалуулуктарды да камтыган уникалдуу маданий мурасты билдирет. Элдик байлыктарды окуу-тарбиялоо процессинде пайдалануу балдардын каада-салт дүйнөсүнө сүңгүп, адам менен жаратылыштын мамилесин билүүгө жана айлана-чөйрөнү сактоодо жоопкерчиликти сезүүгө шарт түзөт [5].

Башталгыч класста окуган студенттердин экологиялык маданиятын өстүрүү, алардын табиятты коргоо жана экологиялык маселелерге болгон көз карашын калыптандыруу үчүн маанилүү. Бул багытта төмөнкүдөй максаттарды коюуга болот:

- Студенттерге табияттын кооздугун, ар түрдүүлүгүн жана маанисин түшүндүрүү.
- Табигый ресурстардын чектүүлүгүн жана алардын сакталышынын зарылдыгын түшүндүрүү.
- Табигый процесстерди байкоо жана түшүнүү үчүн практикалык иш-чараларды уюштуруу (мисалы, өсүмдүктөрдү өстүрүү, жаныбарларды байкоо).
- Экологиялык оюндар жана квесттер аркылуу билим берүү.
- Ата-энелерди, мугалимдерди жана жергиликтүү коомчулукту экологиялык иш-чараларга кошуу.
- Экологиялык долбоорлорду ишке ашыруу (мисалы, дарак өстүрүү, табигый аймактарды коргоо).
- Экологияга байланыштуу китептер, видеолор, оюндар жана башка материалдарды колдонуу.
- Элдик ырлар, жомоктор жана уламыштар аркылуу табиятты сүйүүнү үйрөтүү.
- Табигый парктарга, ботаникалык бактарга жана зоопарктарга саякаттарды уюштуруу.
- Табияттын ар түрдүүлүгүн көрсөтүү жана аны коргоо керектигин түшүндүрүү.
- Студенттердин өзүлөрүнүн кичинекей экологиялык долбоорлорун ишке ашыруусуна мүмкүнчүлүк түзүү (мисалы, дарак өстүрүү, таштандыларды ажыратуу).
- Экологиялык маданияттын келечектеги муундар үчүн маанисин түшүндүрүү.
- Ар бир адамдын жеке жоопкерчилигин баса көрсөтүү.

Башталгыч класста экологиялык билим берүү, студенттердин табиятка болгон мамилесин калыптандыруу жана экологиялык маданиятты өстүрүү үчүн негиз болуп саналат. Бул алардын келечекте экологиялык жоопкерчиликти жарандар болушуна жардам берет.

Экологиялык маданияттын өнүгүшү — бул адамзаттын келечеги үчүн маанилүү. Ал аркылуу: табигый ресурстарды туура пайдаланууга жетишүүгө болот

Корутунду

Экологиялык маданият — бул адамзаттын табият менен туура мамиле түзүүсүнүн негизи. Ал аркылуу биз жаратылышты коргоп, анын байлыгын келечки муундар үчүн сактай алабыз. Ар бир адам өзүнүн үстүнөн баштап, экологиялык маданиятты өстүрүүгө салым кошсо, дүйнөбүз таза жана бактылуу болот.

Окуучулар арасында экологиялык маданиятты калыптандыруу комплекстүү мамилени талап кылган узак мөөнөттүү иш. Экологиялык маалымдуулуктун мааниси жыл сайын өсүп, билим берүү мекемелери экологиялык билим берүүнүн инновациялык ыкмаларын иштеп чыгуу менен жаңы чакырыктарга ыңгайлашуусу керек. Бүгүнкү күндө жетишилген ийгиликтер бул багытта мындан аркы алга жылуу учун жакшы негиз түзөт. Окуучулардын экологиялык маданиятынын келечеги мамлекеттин, окуу жайлардын, бизнестин жана коомдун жаратылышка болгон жоопкерчиликти үйрөнүү мамилесин калыптандырууга багытталган активдүү өз ара аракетинен көз каранды.

Колдонулган булактардын тизмеси

1. Одум Ю. Основы экологии. - М.: Мир, 1975. - С. 303.
2. Апышев Б., Бабаев Д., Жоробеков Т. Педагогика. - Бишкек, 2002. 4. Кулназаров Б. Жалпы экология. - Б, 1999
3. Заилова, Ж. Ж. Башталгыч класстын окуучуларынын экологиялык түшүнүктөрүн калыптандыруу / Ж. Ж. Заилова // Вестник Жалал-Абадского государственного университета. – 2023. – No. 1(54). – P. 112-116. – EDN WUPIJU.
4. Султанкулов М.Д., Барпыбаев Т.Р. Экология. - Бишкек: Maxprint, 2018.
5. Кулназаров Б. Жалпы экология. - Б, 1999. - 364 б.